

Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування, конституційне, адміністративне, інформаційне фінансове право, конституційний та адміністративний процес

НАРОДОВЛАДДЯ ЧЕРЕЗ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ: НОВАЦІЇ ЗАКОНУ

Стогова О.В.,

к. політ. н., доцент кафедри фундаментальної
юриспруденції та конституційного права СумДУ

Відповідно ст. 5 Конституції України право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ст. 69 Конституції зазначає, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Право українського народу на проведення референдуму гарантоване Конституцією України.

Проведення всеукраїнських референдумів регулюється Розділом III Конституції України [1, ст. 72-74], місцеві референдуми регулює Стаття 7 «Закону про місцеве самоврядування»[2].

3 липня 1991 р. було прийнято Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» [4]. Закон втратив чинність на підставі Закону України «Про всеукраїнський референдум» № 5475-VI від 06.11.2012 [5], яким запроваджувалося регулювання проведення всеукраїнського референдуму, а питання проведення місцевого референдуму залишилося не врегульованим, передбачалося, що воно має бути врегульовано окремим законом, який так і не був прийнятий. Але Закон України № 5475-VI визнано неконституційним згідно із Рішенням Конституційного Суду № 4-р/2018 від 26.04.2018 [6]. Таким чином, з червня 2018 року в Україні унеможлиблювалося і проведення всеукраїнського референдуму через відсутність відповідного закону.

Необхідність прийняття закону, що регулює проведення референдумів в Україні неодноразово піднімалося громадськістю та політичними силами, парламентські фракції розробляли відповідні законопроекти.

Народні депутати остаточно ухвалили 26 січня 2021 р. законопроект №3612 «Про народовладдя через всеукраїнський референдум». У другому читанні за цей проєкт проголосували 255 парламентарів, 58 виступили проти, 40 утрималися, після чого закон був відправлений на підпис главі Верховної Ради та президенту.

Право голосу на всеукраїнському референдумі мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років і які не визнані недієздатними [3, ст.6].

Для початку референдуму за народною ініціативою потрібно зібрати щонайменше три мільйони підписів. Збирати їх потрібно у двох третинах областей і не менш як по 100 тисяч підписів у кожній області (ст.16). Якщо всіх норм про ініціювання референдуму дотримано, президент оголошує його своїм указом (п.1. ст.15).

Відповідно до ст. 3 закону, предметом всеукраїнського референдуму можуть бути наступні питання: затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України; загальнодержавного значення; про зміну території України; про втрату чинності закону України або окремих його положень. Що стосується змін до Конституції та зміни території, то в першому випадку референдум призначає президент, у другому – Верховна Рада (п.2.ст.15).

Не можуть виноситися на всеукраїнський референдум наступні питання: що суперечать положенням Конституції, загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права, закріпленим насамперед Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод, протоколами до неї; що скасовують чи обмежують конституційні права і свободи людини й громадянина та гарантії їх реалізації; спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету,

територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі; щодо питань податків, бюджету, амністії; включені Конституцією України й законами України до відання органів правопорядку, прокуратури чи суду.

На всеукраїнський референдум може бути винесене одночасно лише одне питання, хоча ця норма викликала чимало заперечень, на це єдине питання треба дати відповідь чітко «так» або «ні». Також референдум не може призначатися і проводитися у разі введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного чи надзвичайного стану. Результати народного волевиявлення на всеукраїнському референдумі є обов'язковими для розгляду й ухвалення рішення у порядку, визначеному Конституцією та законами України (ст.4). При цьому повторний референдум із питань, які вже раніше були підтримані на референдумі, може проводитися не раніше як через три роки з моменту оголошення результатів відповідного всеукраїнського референдуму(п.2 ст.4).

А референдуми з питань, які ще не виносилися на голосування або не були підтримані, можуть проводитися не раніше, ніж через рік після оголошення результатів попереднього референдуму.

Ст. 19 містить чіткі вимоги щодо формулювання питань, що виносяться на всеукраїнський референдум. Гроші для проведення референдуму (а за попередніми оцінками на теперішній час ця сума складає близько 2 млрд. грн) мають виділятися з резервного фонду бюджету.

Щоб референдум був дійсним, явка на ньому має складати абсолютну більшість, а конкретно 50%+1 виборець, ця норма запроваджена як свого роду запобіжник від випадкових голосувань. А рішення референдуму вважатиметься чинним за умови голосування за нього більше половини виборців, від тих, що взяли участь у голосуванні.

Найбільше питань у депутатів виникло до норм про електронне голосування на референдумі, а також щодо можливості скасовувати старі закони, в результаті на друге читання було подано 1,5 тис. поправок.

У цьому законі зазначені норми про електронне голосування, але вони не чинні, оскільки в перехідних положеннях написано, що потребує ухвалення окремих законів про електронне голосування, який і буде регулювати електронне голосування на виборах і на референдумах.

Таким чином, норми Закону України «Про всеукраїнський референдум» базуються на нормах Конституції, встановлюють порядок правового регулювання ініціювання, формулювання питань, організації та проведення референдуму. Цей закон є необхідним, адже три розділи Конституції передбачають, що зміни до них можуть вноситися лише через референдум.

Використана література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України: Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Закон України: Про всеукраїнський референдум [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69060
4. Закон України: «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text>
5. Закон України «Про всеукраїнський референдум» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17#Text>
6. Рішення Конституційного Суду № 4-р/2018 від 26.04.2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_r_2018.pdf